

Opinnäytetyö (AMK)

Teatteri-ilmaisun ohjaaja

2021

Tella Vahala

INNOSTAVAN NUKKETEATTERIKURSSIN PEDAGOGISET VALINNAT

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Esittävä taide
Teatteri-ilmaisun ohjaaja

2021 | 28 sivua

Tella Vahala

INNOSTAVAN NUKKETEATTERIKURSSIN PEDAGOGISET VALINNAT

Käsittelen opinnäytetyössäni alkeistason nukketeatterikurssin suunnittelutyötä ja pedagogisia valintoja: mitä asioita hyvä nukketeatterikurssi sisältää ja miksi; miten näitä asioita kannattaa lähestyä, kun tavoitteena on kurssilaisten oppiminen ja innostaminen.

Opinnäytetyöni tavoitteena on antaa nukketeatterin ammattilaiselle tai opiskelijalle työkaluja ja pohtimisen aihetta nukketeatterikurssin suunnittelutyöhön. Käsittelen tekstissä kurssin pedagogisia valintoja syventyen kurssin puitteisiin, nukketeatterin teoriaan ja kontekstiin sekä käytännön opetukseen eli tekniikkaan ja esityksellisyteen. Tämän lisäksi keskityn kurssin prosessin purkuun.

Käytän kirjoitukseni pohjana omia kokemuksiani Turun Taideakatemiassa 2017–2021 sekä vaihtokoulussani Puolan Akademia Sztuk Teatralnychissä (AST) 2019–2020. Tämän lisäksi työni tärkeinä lähteinä toimivat eri alojen pedagogiset tekstit ja nukketeatterin ammattilaisten kirjalliset teokset.

Tuloksena on teksti, jonka avulla voi helpottaa omaa suunnittelutyötään ja pohtia, millaisia osia alueita kurssilla tulee ottaa huomioon ja kuinka ne kannattaa toteuttaa.

ASIASANAT:

nukketeatteri, nukketeatterikurssi, teatterikurssi, teatteriopetus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Performing Arts
Theatre Instructor

2021 | 28 pages

Tella Vahala

PEDAGOGICAL CHOICES FOR AN INSPIRING PUPPETRY COURSE

In my thesis, I deal with the design work and pedagogical choices of a basic puppet theater course: what things does a good puppet theater course include and why; how to approach these issues when the goal is to learn and inspire course participants.

The aim of my thesis is to provide a puppet theater professional or student with tools and food for thought in the design work of a puppet theater course. In the text, I discuss the pedagogical choices of the course, delving into the framework of the course, the theory and context of puppet theater, and practical teaching, i.e. technique and performance. In addition to this, I focus on breaking down the course process.

I use my own experiences at the Turku Arts Academy 2017–2021 and at my exchange school at the Polish Academy Sztuk Teatralnych (AST) 2019–2020. In addition to this, important sources of my work are pedagogical texts from various fields and written works by puppet theater professionals.

The result is a text that can be used to facilitate one's own design work and to consider what aspects of the course should be taken into account and how they should be implemented.

KEYWORDS:

puppetry, puppetry course, theatre course, theatre instructing

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 NUKKETEATTERIKURSSIN PUITTEET	2
2.1 Ryhmäyttäminen	2
2.1.1 Ryhmäprosessin vaiheet	2
2.1.2 Turvallisuuden tunne	3
2.2 Liekin sytyttäminen	4
2.3 Vaatimustaso ja motivaatio	6
3 NUKKETEATTERIN TEORIAA	8
3.1 Nukketeatterin konteksti	8
3.1.1 Historiallinen konteksti	8
3.1.2 Tyyllilajillinen konteksti	9
3.1.3 Alkeiskurssin rajaaminen	10
3.2 Nukketeatterin yleiset tekniset työkalut	11
3.2.1 Yleiset tekniset työkalut	12
3.2.2 Animaatiosta lainatut työkalut	13
4 KÄYTÄNNÖN TYÖTAVAT	16
4.1 Nukketeatterin yleisen tekniikan opiskelu	16
4.1.1 Harjoitusnukke	16
4.1.2 Tekniikkaharjoitteet	17
4.2 Nukketeatterikurssin esityksellisyys	18
4.2.1 Mikä on etydi?	18
4.2.2 Etydityöskentely	19
4.2.3 Vertaispalaute	20
4.3 Äänenkäyttö alkeiskursseilla	21
5 KURSSIN LOPETUS	23
5.1 Lopun esityksellisyys	23
5.2 Henkinen ja fyysinen purku	24
6 LOPUKSI	25
LÄHTEET	27

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tutkii, millaisia pedagogisia valintoja alkeistason nukketeatterikurssi sisältää. Kirjoitan kurssin suunnittelutyön laajemmista valinnoista, jotka tulee tehdä ennen kurssin alkua. En siis keskity yksittäisiin harjoitteisiin tai kurssipaketin tekemiseen vaan laajempiin valintoihin näiden harjoitteiden taustalla. Nämä pedagogiset valinnat ovat rajoituneet kirjoituksessani kurssin puitteisiin, teoriaan sekä käytäntöön. Pohjana valinnoille sekä tutkimukselle toimivat omat kokemukseni opiskelijana Turun AMK:n Taideakatemiassa sekä puolalaisessa vaihtokoulussani Akademia Sztuk Teatralnychissä (AST). Tämän lisäksi viittaan työssäni pedagogisiin teksteihin sekä nukketeatterin ammattilaisten kirjoituksiin. Pohdin pedagogisia valintoja siltä kannalta, miten ne vaikuttavat opiskelijoiden innostumiseen sekä oppimiseen mahdollisimman positiivisella tavalla.

Halusin jäsentää opinnäytetyössäni opiskelujen aikana jo oppimaani ja kirjoittaa sen muotoon, joka tulee hyödyttämään itseäni tulevaisuuden pedagogisessa sekä taiteellisessa työssä. Tavoitteena on tietysti tarjota myös muille nukketeatterin ammattilaiselle tai opiskelijalle työkaluja ja pohtimisen aihetta nukketeatterikurssin suunnittelutyöhön. Opinnäytetyöni pääsee myös heti käytäntöön keväällä 2021 vuosikurssilaiseni Karoliina Illin kanssa järjestämällämme nukketeatterikurssilla, joka pidetään Turun Klassillisessa lukiossa. Käytämme kirjoitusta suunnittelupohjana alkaessamme jäsentää kurssin suurempaa kaarta, jonka sisälle valitsemme yksittäiset harjoitteet. Alkeistason nukketeatterikurssin pedagogisia valintoja tutkiessani, olen harjoitteluni takia keskittynyt kohderyhmäläisiin, jotka ovat n. 16 vuotta tai vanhempia. Työni pohjaa voi kuitenkin hyödyntää minkä ikäisille tahansa suunnitellulla nukketeatterin alkeet -kurssilla, jolla tarkoitus on innostaa ja opettaa.

Mitä siis ovat nuo suunnittelutyössä tehtävät pedagogiset valinnat: puitteet, teoria sekä käytännön opetus? Puitteilla tarkoitan kurssin opetuksen mahdollistavia ja tukevia asioita. Näitä ovat turvallisen ilmapiirin luominen onnistuneen ryhmäyttämisen avulla sekä motivaation rakentaminen. Teoriaosiossa keskityn siihen, että opiskelija saa ymmärrystä nukketeatterin kontekstista sekä taidemuodon monimuotoisuudesta. Lisäksi käytännön opetus keskittyy nukketeatterin tekniikan opettelemiseen sekä esitysten tekemisen harjoitteluun. Käsittelen myös alkeiskurssin lopetusta. Miten kurssi tulee purkaa henkisesti ja fyysisesti ja kannattaako kurssi päättää esitykseen?

2 NUKKETEATTERIKURSSIN PUITTEET

2.1 Ryhmäyttäminen

Ryhmäyttämällä tarkoitetaan ryhmäläisten tutustuttamista, turvallisen ilmapiirin luomista, ryhmän sitouttamista sekä hyväksynnän ja luottamuksen luomista. Ryhmäyttäminen tapahtuu usein leikkisillä tutustumisharjoitteilla, joiden myötä opitaan toisten ryhmäläisten nimet, kiinnostuksen kohteet sekä persoonat. Ryhmäyttäminen on prosessi, johon kuuluu eri vaiheita. Vaiheet ovat muodostumisvaihe, kuohuntavaihe, yhdenmukaisuusvaihe sekä suoritusvaihe. Hyvin toimiva ryhmä on erityisen tärkeä oppimisen, viihtyvyyden ja motivaation kannalta, joten ryhmäytymisen prosessiin tulisi kiinnittää huomiota alusta saakka. Erityisesti teatteria tehdessä ja keskeneräisiä kokeiluja näytettäessä ja harjoiteltaessa, tekeminen on vapaampaa, kun ryhmä tuo turvaa ja rohkeutta, eikä lisää jännittävyyttä tai pelkoa.

2.1.1 Ryhmäprosessin vaiheet

Janne Ronkainen (2017, 11–13) kirjoittaa opinnäytetyössään *Pienryhmän dynamiikka ja roolit Poliisiammattikorkeakoulussa* kasvatustieteilijä Bruce Tuckmanin teoriasta, joka sisältää kenties aikamme tunnetuimmat ryhmäprosessin vaiheista käytetyt termit. Nämä ovat seuraavat:

- 1) muodostumisvaihe (forming), jossa ryhmäläiset tutustuvat toisiinsa ja ryhmän toimintakulttuuri muodostuu sekä hahmottuu
- 2) kohuntavaihe (storming), jolloin ryhmäläisten eroavaisuudet ja ristiriidat nostavat päätään
- 3) yhdenmukaisuusvaihe (norming), jossa ryhmäläiset löytävät paikkansa ja hyväksyvät eroavaisuutensa
- 4) suoritusvaihe (performing), jolloin voidaan keskittyä paremmin itse tekemiseen ryhmässä, joka tuntuu selkeältä sekä tutulta ja turvalliselta

Opettajan tulisi tukea ja helpottaa jokaista ryhmäprosessin vaihetta eikä estellä sen toteutumista. Ronkainen kuitenkin kirjoittaa, että opettajan tulee olla tarkkana siitä, ettei mikään prosessin vaihe yllä liian hallitsevaksi. Kuohuntavaiheessa pitää voida opiskella

yhdessä, eikä ketään saa loukata. Yhdenmukaisuusvaiheessa taas täytyy olla tarkkana, ettei yksilö jää vahvan yhteishengen vallitessa unholaan (Ronkainen 2017, 11–13).

2.1.2 Turvallisuuden tunne

Laurea-ammattikorkeakoulun Aalto, Chime, Heino, Kivistö, Niskanen, Parkkonen ja Pitkänen (2010, 26–27) kirjoittavat opinnäytetyössään *Tikkurilan lukiolaisten ryhmäyttäminen 2009* ryhmäläisten turvallisuuden tunteesta. Kirjoittajien mukaan hyvin toimivassa ryhmässä on mahdollisimman vähän jäsenten minuutta uhkaavia tekijöitä, kuten pelkoa, syyllisyyttä, häpeää tai arvottomuutta. Turvallisessa ryhmässä jäsenet kokevat itsensä hyväksytyiksi ja uskaltavat näyttää omasta mielestään kehittymättömiä puoliaan. Jokaisella on siis tilaa olla juuri sellainen kuin on, mikä vahvistaa itsetuntoa sekä positiivisia tunteita. Hyvä olo itsestä ja ryhmästä heijastuu myös hyvänä ja kunnioittavana käytöksenä muita jäseniä kohtaan.

Uskallus näyttää itsestään kehittymättömiä puolia on tärkeää nukketeatterin opiskelussa, kun tarkoituksena on tutkia ja näyttää keskeneräisiä tuotoksia ja tehdä harjoitteita ryhmässä. Teatterissa tunnettu lausahdus ”moka on lahja” vahvistaakin tätä heittäytymisen ja kokeilemisen tärkeyttä. Usein epäonnistumisesta muodostuu jotain uutta ja yllättävää. Silloin tällöin esittäessäni omia kokeilujani luokalle mielessäni on pyörinyt suurin piirtein jotain tällaista: ”No niin, teidän on nyt pakko katsoa seuraavat kymmenen minuuttia, mitä hirvittävää olen tällä kertaa tehnyt”. Usein kuitenkin tällaisista esityksistä on syntynyt palautteen myötä jotain loistavaa, jota en itse olisi odottanut.

Turvallisuuden tunnetta lisäävät myös selkeät toimintatavat. Milloin saavutaan paikalle, milloin on tauko ja miten kerta päätetään? Rajat tulee asettaa selkeästi koko ryhmän paikalla ollessa heti kurssin alussa, eikä niistä kannata lipsua. Mikäli toimintatavat alkavat löystyä kurssin aikana, joutuu asiasta myöhemmin keskustelemaan ryhmän kesken uudelleen.

Edellämainitut ryhmäyttäminen sekä turvallisuuden tunteen luominen luovat tärkeät puitteet nukketeatterikurssille. Vaikka ne eivät ole itse opetusta, ne ovat opetusta tukevia sekä edistäviä asioita, jotka tulee ottaa huomioon kurssin suunnitteluvaiheessa. Onko esimerkiksi ryhmäyttämisharjoitteille varattu kurssin alkupäästä aikaa ja ehditäänkö kurssin alussa keskustelemaan kurssin toimintatavoista? Kevään 2021 nukketeatteri-kurssilla olemme kurssikaverini Karoliina Illin kanssa varanneet suunnitelmassamme

ryhmäyttämiseksi aikaa. Ryhmäytysharjoitteet voivat olla samaan aikaan opetuksellisia ja niitä voi ripotella harjoituskaudelle myös alun jälkeen. Ryhmäyttämässä opiskelijat tutustuvat myös meihin opettajiin ja me tutustumme heihin. Hyvin toimiva ryhmä on pohjana hyvälle opetukselle.

2.2 Liekin sytyttäminen

Taideakatemian ensimmäisen vuoden nukenkäsittelykurssilla osa kurssille osallistujista ei ollut koskaan nähnyt nukketeatteriesitystä. Huomasin luokassani turhautumista kyseisten oppilaiden keskuudessa. Oli vaikeaa opiskella nukketeatteria, kun ei ollut varma, mistä siinä oli kyse. Miten voi opettaa nukketeatteria ihmisille, jotka eivät ole koskaan kokeneet sitä omin silmin? Miten innostaa opiskelijoita täysin uuden teatterilajin opetteluun?

Paras tapa sytyttää kipinä nukketeatterin tekemiseen on viedä alkeistason ryhmäläiset laadukkaaseen nukketeatteriesitykseen. Vain paikan päällä voi saada täyden kokemuksen siitä, millaista on nähdä teatteria, jossa kaikki on mahdollista.

Monet luokkalaiseni, jotka ovat kurssin jälkeen tai sen aikana nähneet nukketeatteria ensimmäistä kertaa, ovatkin innostuneet taiteenlajista ja lähteneet jopa opiskelemaan sitä syvemmin. Heidän koko motivaationsa nukketeatteria ja sen opiskelua kohtaan on muuttunut. Entä, jos kurssimme olisikin alkanut nukketeatteriesityksen katselulla? Olen varma, että se olisi vahvistanut opiskelijoiden motivaatiota nukenkäsittelytunneilla.

Ymmärrän, että jokaista kurssia ei voi aloittaa viemällä opiskelijoita nukketeatteriin. Ehkä lähialueella ei vain yksinkertaisesti ole nukketeatteriesityksiä tai teatterit ovat pandemian takia kiinni. Seuraavaksi paras vaihtoehto onkin näyttää opiskelijoille nukketeatteria videolta. Videoiden kannattaa olla mahdollisimman heterogeenisiä eli eri tekniikoin tehtyjä ja eri kulttuureista.

Nukketeatterin kokeminen itse ei vaikuta ainoastaan opiskelijan innostukseen taiteenlajista, vaan se myös avartaa käsitystä monimuotoisuudesta. Nukketeatteri ajatellaan usein hyvin yksipuoliseksi taiteenlajiksi, lapsille tehdyksi käsinukketeatteriksi. Sitä on kuitenkin kaikille: lapsille ja aikuisille. Nukketeatteria on olemassa lapsellisesta Ransusta pelottavaan objektiteatteriin. Nukketeatteria voi myös hyödyntää esityksessä yhtenä esitystapana.

Suunnittelutyössä tulee ottaa huomioon ajankäyttö. Kaikissa nukketeatterin opetustilanteissa, esimerkiksi työpajoissa, ei välttämättä ole aikaa nukketeatteriin menemiseen tai edes videoiden katseluun. Bea Wilén (2016, 13–14) kertoo opinnäytetyössään *Nukketeatteria nuorille : työpajaohjaajan opas*, ratkaisseensa ajanpuutteen videoidenkatseluun, lähettämällä ryhmäläisille nukketeatterivideoita jo ennen ensimmäistä aloituskertaa. Tämä säästi aikaa ja kurssi voitiin aloittaa heti konkreettisesta tekemisestä. Mikäli teatteriin ei ole mahdollista mennä, kannustan videoiden katselua paikan päällä kurssin ensimmäisellä tunnilla. Tällöin kurssilaiset voivat myös keskustella näkemästään ja opettajat voivat kertoa videoista lisätietoja.

Seuraavassa on esimerkkivideoita, näytettäväksi kurssin alussa. Olen valinnut videot niiden teknisten sekä kulttuurillisten eroavaisuuksien takia.

Vesimarionetti, Vietnam

<https://www.youtube.com/watch?v=eYP0gd2uEaQ>

Neville Tranter – Underdog Dance With Death, käsinukketeatteri, Alankomaat

<https://www.youtube.com/watch?v=tJ0wkSErIUg>

Mummenschanz - naamioteatteri, Sveitsi

<https://www.youtube.com/watch?v=UfZUFswYGCI>

Bunraku, Japani

<https://www.youtube.com/watch?v=GI0PwD8F4Nw>

Varjoteatteri, U.S.A.

https://www.youtube.com/watch?v=5x9cq_EPM9s

XYZ-Show, käsinukketatteri, Kenia

<https://www.youtube.com/watch?v=3-haPzFY3H0>

Bernd Ogrodnik, hybridinukketeatteri, Islanti

https://www.youtube.com/watch?v=3vm20LONVHg&list=PL7sFkLj6QFxFjAJ2zLUye_-p5242FjggX&index=19

2.3 Vaatimustaso ja motivaatio

Nukketeatterikurssin vaatimustaso sekä opetustapa vaikuttavat opiskelijoiden motivaatioon ja näin ollen oppimiseen. Vaatimustason tulisi määräytyä sen mukaan, millä osamistasolla ihmisiä opetetaan ja missä sekä sen mukaan, minkä ikäisistä ihmisistä ryhmä koostuu. Mikäli tehtävät ovat liian helppoja, opiskelija pitkästyy, kun taas liian vaikean vaikeustason edessä tehtävä tuntuu ylitsepääsemättömältä ja ahdistavalta.

Kurssin tavoitteet tulee kertoa selkeästi osallistujille ennen opetuksen alkamista, jotta kaikki ovat samalla kartalla siitä, kenelle kurssi on tarkoitettu ja mitä kurssilla opetetaan. Esimerkiksi keväällä 2021 järjestämällämme lukion ilmaisutaidonkurssilla olemme tiivistäneet kurssin tavoitteet seuraavasti: ”Kurssilla perehdytään nukketeatterin alkeisiin. Tavoitteena on, että opiskelija oppii hahmottamaan nukketeatteria taiteenlajina sekä osaa nukenkäsittelyn peruselementit”. Kerroimme myös, että loppua kohden panostamme esityksellisyyteen. Oletan siis, että kurssille osallistuvien tavoitteet ovat tekstin mukaiset ja kurssilaiset odottavat meiltä kyseisten asioiden opettamista. Opiskelijoiden motivaatiota voi myös kartoittaa etukäteen. Onko opiskelijoiden pakko osallistua kurssille vai haikivatko he sille erikseen, ja millainen on heidän yleinen suhtautumisensa opetettavaa asiaa kohtaan?

Opettajan tärkeimpiä tehtäviä on opiskelijoiden motivointi. Vaihtokoulussani Puolan Akademia Sztuk Teatralnychissä opettajat opettavat koululla kurssikokonaisuutta, joka on heidän ydinosaamisalueitaan. Heille opettaminen on kunnia-asia ja jokaisen opiskelijan onnistuminen on myös opettajan onnistuminen. Suuri osa yliopiston opettajien työstä oli motivaation rakentamista, jonka tavoitteena oli tietysti kasvattaa innostusta ja helpottaa oppimista. Miten tämä sitten tehtiin käytännössä? Opettaja käytti tunnilla paljon aikaa henkilökohtaisen palautteen antamiseen ja pyrki aina parantamaan opiskelijan suoritusta seuraavalle kerralle. Jos opiskelija ei oppinut tarvittavia asioita, hän sai lisäopetusta ja vaikeimmassa tapauksessa kävi kurssin uudelleen. Opiskelijoiden keskuudessa vaatimimpien opettajien tunneille harjoiteltiin enemmän. Tämä johti parhaimpaan oppimistulokseen ja omalla sekä kurssikavereideni kohdalla suurempiin onnistumisenkokemuksiin. On täysin eri asia kulkea opiskelijan rinnalla kurssin aikana ja johtaa häntä oikeaan suuntaan, kuin ottaa koko luokka vastaan yhtenä ja kertoa opittavia asioita, jonka jälkeen syvempi oppiminen jätetään opiskelijalle itselleen.

Opettaja voi myös lannistaa opiskelijan sisäisen motivaation, mikäli kurssin vaatimustaso on liian korkealla tai liian matalalla. Esimerkki kurssin liian alhaisista odotuksista löytyy omasta ruotsin kielen opiskelustani. Olen eri opiskelupaikoissa odottanut innokkaana kielen opiskelua, mutta vastassa ollut opettaja on ollut kurssin kulusta eri mieltä. Kurssi on aloitettu kertomalla, että opettaja kyllä tietää, miten ketään ei kiinnosta olla paikalla ja että ”yritetään nyt yhdessä vaan, että kaikki pääsisitte edes läpi”. Pohdin, mitä olisi tapahtunut, jos samat kurssit olisikin aloittanut innostunut ja motivoiva opettaja, joka olisi ollut kiinnostunut siitä, että opiskelijat todella oppivat kurssin asiat. Vaikka opiskelija ei uskoisi, että oppisi kurssilla, ainakin hän voisi tukeutua innostavaan opettajaan.

Sopiva vaatimustaso ei myöskään tarkoita sitä, etteikö palaute voisi tulla positiivisen kautta. Aho ja Yliannala-Peltola (2020, 48–49) tutkivat opinnäytetyössään *Positiivisen pedagogiikan kultajyviä*, miten positiivinen pedagogiikka toteutuu Lapuan varhaiskasvatuksessa. Tavoitteet asetettiin sopimaan lasten kehitystasoon, jolloin onnistumisen kokemukset olivat todennäköisiä. Onnistumisen tapahtuessa hetki huomioitiin ja lapsia kannustettiin antamaan toisilleen sekä itselleen tunnustusta kehollisten sekä sanallisten kehujen muodossa. Kehuissa korostettiin myös kyseisen lapsen ominaisuuksia, jolloin tunne siitä, että kelpaa juuri sellaisena kuin on, vahvistui. Tutkimuksessa havaittiin myös, että mikäli lapsi epäonnistui tehtävässään, mutta vastaanotti silti kannustavaa palautetta, oli lapsi innostuneempi yrittämään uudelleen hyvällä mielellä.

Opettajan tulee siis pohtia suunnitteluvaiheessa, millainen vaatimustaso on optimaalisin oppimisen kannalta sekä miettiä, millä tavalla vaatimustasoa pidetään yllä. Opiskelijan yksilöllisyyden huomioiminen sekä positiivisen kautta tuleva palaute vahvistavat pystyvyyden tunnetta sekä motivaatiota opiskeluun.

3 NUKKETEATTERIN TEORIAA

3.1 Nukketeatterin konteksti

Nukketeatterin monimuotoisen luonteen vuoksi, on tärkeää selkiyttää suuria linjoja eli asettaa nukketeatteri historian kartalle ja rajata opetus tiettyyn tyyliin. Millaiseen historialliseen sekä kulttuurilliseen kontekstiin nukketeatteri asettuu? Millaisia tyyllilajeja taidemuoto sisältää? Perustieto syventää konkreettista oppimista ja luo kokemuksen kokonaisvaltaisemmasta ymmärryksestä. Tietysti riippuu kurssin pituudesta, miten paljon aikaa nukketeatterin kontekstin puimiselle jää. Usein juuri teoriapuoli on se, missä nukketeatterissa nipistetään ajanpuutteen vuoksi, mikä on toisaalta esittävän taiteen tapauksessa ymmärrettävää. Koen kuitenkin, että teorian hahmottaminen ja kontekstiin asettamisen kyky tuo myös paljon lisää konkreettiseen tekemiseen ainakin ideoiden sekä mahdollisuuksien laajentumisena.

3.1.1 Historiallinen konteksti

Kevään 2021 kurssimme ilmaisutaidonlukiossa kestää kolme kuukautta, jolloin yhden kurssikerran voi hyvin käyttää historiallisen kontekstin opettamiseen. Vaikka kerrassa ei ehdi kertoa läheskään tarpeeksi, on opiskelijan hyvä tietää, mistä kaikki on alkanut, miten nukketeatteri on historian saatossa kehittynyt ja millaisena taidelaji on esiintynyt Suomessa. Nukketeatteriperinne on erityisesti Suomessa hyvin nuori, verrattuna siihen, kuinka vanha taidemuoto on kyseessä. Nukketeatteria on harjoitettu maapallolla jo kauan ennen ajanlaskumme alkua, kun taas Suomessa nukketeatteria on tehty vain hieman yli sata vuotta. Nukketeatterin historiaa voi esitellä luokalle esimerkiksi PowerPointesityksellä ja siihen voi myös yhdistää havainnollistavien videoiden katselua.

Mikäli historiaosuudelle ei jää kurssilla aikaa, voi opiskelijoille tarjota nukketeatterin historiasta kertovia tekstejä, joihin he voivat syventyä halutessaan omalla ajallaan.

3.1.2 Tyyllilajillinen konteksti

Nukketeatteri on monimuotoinen taiteenlaji. Tästä syystä on tärkeää selkiyttää vasta-alkajille sitä, millaisia nukketeatterin tyyllilajeja on olemassa. Myös alkeiskurssi tulee rajata tiettyyn tyyllilajiin. Kun listaus erilaisista tyyllilajeista on käyty, on opiskelijan selkeämpää hahmottaa kyseisen tekniikan asemaa nukketeatterin sisäisessä kontekstissa. Tämä tuo selkeyttä nukketeatterin kokonaisvaltaiseen hahmotukseen.

On siis tärkeää esitellä opiskelijoille nukketeatterin tyyllilajit. Valitettavasti yksinkertaista ja tyhjentävää listausta aiheesta ei ole taidemuodon monimuotoisuuden takia. Kokosin alle oman rajaukseni *britannia.com*:in *Types Of Puppets* -artikkelin (2017) sekä *Cedric Flower & Alan Fortneyn Puppets -methods and materials*-kirjan (1983, 6–16) ryhmityksistä suuntaa ottaen. Tämä lista ei siis ole täydellinen, sillä useat nukketeatterin tyyllilajit eroavat vain hieman toisistaan, eikä niitä voi välttämättä yleistää isompaan kategoriaan. Listassa nukketeatterin lajit on jaoteltu nuketustavan eli nukkien liikutustavan mukaan:

1. Käsillä nuketettavat nuket

Nukkeja, joiden vartalon sisälle laitetaan käsi. Päättä sekä mahdollisia raajoja manipuloidaan kehon sisässä olevilla sormilla tai vapaalla kädellä. Esimerkiksi muppetit (suulliset nuket), sukkanuket, sorminuket ja nimenmukaisesti käsinuket.

2. Sauvanuket

Nukkeja, joita nuketetaan alhaaltapäin kepillä. Keppi jatkuu nukken vartalon sisällä päähän saakka. Alhaalta nuketettavia keppejä voi mahdollisesti mennä myös nukken raajoihin.

3. Marionetit

Nukkeja, joita nuketetaan ylhäältä päin narujen varassa.

4. Kaksiulotteiset nuket

Usein kepeillä liikuteltavia nukkeja, jotka liikkuvat pääsääntöisesti litteä puoli katsomoon päin. Esimerkiksi varjonuket tai paperiset litteät nuket.

5. Pöytänuket

Nukkeja, joita nuketetaan takaapäin pienillä kepeillä. Nukke voi olla pöytä- tai lattiatasossa.

6. Objektit ja materiaalit

Nukkeja, jotka eivät näytä perinteisiltä hahmoilta. Nukkena voi toimia esineitä esimerkiksi ruokailuvälineet tai materiaalina voi olla vaikka muovipussi. Objektilla on usein suurempi metaforinen arvo kuin ihmismäisemmällä nukella. Materiaalit ja esineet omaavat vahvemmat mielikuvat kulttuurikohtaisesti riippuen siitä, missä ja miten kyseistä objektia tai materiaalia normaalisti käytetään.

7. Hybridit

Nukkeja, joiden yhtenä tai useampana kehon osana käytetään nukettajan varta-
loa. Nukettajan käsi voi olla esimerkiksi nuken käsi tai nukettajan jalka voi toimia nuken päänä.

3.1.3 Alkeiskurssin rajaaminen

Nukketeatterin alkeiskurssilla tulee keskittyä nukketeatterin perustekniikan opiskeluun. Perustekniikka tarkoittaa nukeilla yleisesti toimivaa nuketustapaa. Tämä tekniikka on pohjana kaikelle muulle tarkemmalle tyyllilajin sisällä toimivalle tekniikalle, eli sitä voi hyödyntää myös tarkempaa tekniikkaa omaavissa tyyllilajeissa esimerkiksi marionettitekniikan opiskelussa. Nukketeatterin perustekniikan opiskelu kannattaa aloittaa nukeilla, joille juuri nämä yleiset tekniset työkalut ovat ominaisimpia. Tässä tarkoituksessa toimivat mainiosti muun muassa objekti- sekä hybriditeatteri, sillä ne eivät omaa tarkempaa tekniikkaa tyyllilajiensa sisällä.

Tarkempien nukketeatteritekniikoiden kuten esimerkiksi marionettien opiskeluun tulee perehtyä vasta perustekniikan hallitsemisen jälkeen. Kyseiset teknisesti tarkemmat tyyllilajit tarvitsevat paljon aikaa ja harjoittelua ja jopa kävelemisen opettelu voi kestää useita viikkoja. Pohjalla oleva yleisen nukketeatteritekniikan osaaminen helpottaa oppimista, eikä tarkan teknisen tyyllilajin ja yleisen tekniikan opiskelua tule sekoittaa keskenään.

Nukketeatterikurssia suunniteltaessa tulee siis kiinnittää huomiota kontekstin selkiyttämiseen sekä kurssin tyyliin rajaamiseen. Objekti- ja hybriditeatteri toimivat mainiosti nukketeatterin alkeiskursseilla ja ne myös avartavat mieltä näkemään, että mikä tahansa esine tai asia voi toimia nukkena.

Historiallinen konteksti antaa nukketeatterin opiskelijalle kokonaisvaltaisen ymmärryksen taiteenlajista. Vaikka teorialle ei jäisi aikaa, on hyvä tarjota mahdollisuus tutustua aiheeseen tarkemmin, esimerkiksi suosittamalla aiheeseen liittyvää laadukasta kirjallisuutta.

3.2 Nukketeatterin yleiset tekniset työkalut

Tekniikka on nukketeatterin tärkein osa-alue. Se selkiyttää nukken liikkeitä ja tuo esiin nukken halut ja tunteet. Hyvin toteutettua tekniikkaa sisältävää nukketeatteria on ilo katsoa. Nukke elää, eikä katsojan tarvitse käyttää ylimääräistä energiaa tulkitsemiseen.

Ollessani vaihdossa Puolassa, huomasin yleisellä nukketeatterikurssilla teknisen terminologian puutteen ja sen vaikutuksen opiskelijoihin. Tuntui, että usein kun opiskelija siirtyi uuteen objektiin, piti kaikki opetella alusta. Suomessa taas Turun Taideakatemian Ari Ahlholmin nukkenkäsittelykurssilla kävimme läpi nukettamisen peruskäsitteitä. Käsitteet antoivat meille selkeät tekniset työkalut, joihin pystyimme turvaamaan, kun teimme harjoitteita. Tekeminen oli selkeämpää teknisten termien kanssa.

Joskus tekniikan opettelu saattaa puuduttaa, kun tekemisen tarkkuuteen pitää jatkuvasti keskittyä. Tämä onkin tekniikkaopiskelun haaste. Esimerkiksi pianotunneilla kävijä haluaisi vain opetella mukavia kappaleita eikä harjoitella asteikkoja. Asteikkojen opiskelu antaa kuitenkin perustan kaikille niille kappaleille, joita tahtoo soittaa. Nukketeatterin opiskelussa, kuten musiikissakin, kannattaa tekniikkaopiskelu pitää jatkuvasti osana harjoittelua. Luovuudesta ei tarvitse nipistää, vaikka keskittyisikin tarkasti myös tekniikkaan. Eri osa-alueita voi kehittää samanaikaisesti.

3.2.1 Yleiset tekniset työkalut

Olen koonnut Ahlholmin nukenkäsittelykurssin (2017) sekä Ismael Falken kirjan *Carrots, Sticks and a Black Box* (2011, 44 –107) pohjalta seuraavanlaisen listauksen nukenkäsittelyä hyödyttävistä peruselementeistä. Olen itse selittänyt termit auki.

Fokus

Nuken katseen suunta. Fokus kertoo nuken tahdosta, ajatuksista ja tunnetilasta. Jos nukke saavuttuaan tilaan suuntaa katseen tuoliin, kertoo se nuken ajattelevan esinettä ja luultavasti pian suuntaavan sitä kohti.

Vastaliike

Liike, joka ottaa vauhtia liikkeellelähtoon vastakkaisesta suunnasta. Vastaliike tuo kevyelle nukelle painon tunteen. Mitä painavampi tai suurempi nukke on, sitä suurempi on myös vastaliike.

Epäsynchronia

Ihmisen kävellessä kehonosat liikkuvat hieman eri tahtiin. Esimerkiksi pää ja vastakkaiset raajat eivät liiku samantahtisesti vaikka ne liikkuvatkin samanaikaisesti. Epäsynchronia tuo nuken liikkeeseen illuusion elollisuudesta. Jokin kehonosa johtaa liikettä antaen impulssin liikkeellelähtoon.

Hengittäminen

Nuken sisäinen pulssi. Hengitys tuo nukkeen illuusion elollisuudesta ja kertoo myös tunnetilasta. Nopea hengitys kertoo nuken olevan kiihtyneessä tilassa, kun taas pitkät huokaukset kertovat uupumuksesta.

Lioittelu

Koska nuken keho ei ole ihmiskehon tavoin rajallinen, kannattaa liioittelun mahdollisuus käyttää hyväksi. Nukun tunnetiloja voi vahvistaa liioittelulla. Esimerkiksi, jos nukke on surullinen, nukesta voi tehdä niin pienen kuin mahdollista. Ison joen yli hypätessä nukke voi venyä pitkäksi tai nauraessa nukun suu voi kasvaa, mikäli materiaali antaa myöten. Lioittelu on nukketeatterille ominaista ja se antaa taiteenlajille rajattomat mahdollisuudet, jotka puuttuvat ihmiskehoilta näyttämöllä.

Aksentit

Nopeita, lyhyitä painotuksia, jotka rytmittävät liikettä. Esimerkiksi aksentti hypyn

ponnistusvaiheessa antaa liikkeelle painoa sekä selkeyttä. Se on hetki, jolloin nukke nousee maasta aksentin voimalla.

Impulssi

Ulkoinen tai sisäinen. Impulssi on liikkeelle paneva voima. Sisäinen impulssi voi olla jokin tunne esimerkiksi nälkä, joka laittaa etsimään ruokaa. Ulkoinen impulssi taas voi olla esimerkiksi suuri tuulenpuuska, joka laittaa hahmon liikkeelle.

Rytmitys

Rytmi, jolla nukke liikkuu. Rytmityksellä saa kiinnostavuutta liikkeeseen, ja se kertoo nukken tahdosta. Nukella on oma rytmi, joka kertoo hahmosta lisää. Esimerkiksi alastatuksen omaavalla nukella on nopea rytmi, kun taas ylästatuksen nukella rytmi on rauhallinen ja ylväs.

3.2.2 Animaatiosta lainatut työkalut

Aati Saarva kirjoittaa opinnäytetyössään *Animaation 12 peruseriaatetta – työkaluja nukenkäsittelijälle* (2015, 14–15 & 17–18 & 26) siitä, miten animaatiossa käytettyjä peruselementtejä voi hyödyntää nukenkäsittelyssä. Käsitteet *näyttämöllepano* sekä Antti Muntolan opinnäytetyössään *Animoinnin perusteet nykypäivän animaatiossa* suomentamat termit *toissijainen liike* (2011, 12 & 21) sekä *ennakointi* ovat mielestäni mainioita lisäyksiä nukettajan tekniikkaan. Vaikka kyseiset asiat ovat olleet läsnä nukketeatterioopinnoissani, koen että selkeät termit olisivat helpottaneet asioiden ymmärtämistä ja näin ollen myös tekemistä. Saarva tiivistää työkalut seuraavasti:

Näyttämöllepano

Saarva kertoo animaatiostudio Disney Companyn tavoitteesta karsia kohtausten toiminnasta pois kaikki ylimääräinen. Katsojan fokuksen säilyttämiseksi asioiden tulisi tapahtua yksi kerrallaan ja hahmojen tulisi toimia vuorotellen.

Tämä voi olla haastavaa erityisesti tilanteessa, jossa yksi nukettaja nukettaa useampaa nukkea samanaikaisesti. Nukettajan tulee myös kiinnittää tarkkaa huomiota nukkeen, joka ei ole juuri sillä hetkellä fokuksessa. Nukke ei saa jäätyä. Sen pitää säilyttää illuusio elollisuudesta, vaikka se ei olisikaan keskiössä.

Näyttämöllepanoon kuuluu myös sijoittelu. Hahmojen asettelu ja liikkeen suunta luovat mielikuvia, jotka perustuvat kulttuuriimme. Esimerkiksi hahmon liikkeessä yleisöstä

katsottuna vasemmalta oikealle, länsimainen vasemmalta oikealle lukeva ihminen kokee yleensä hahmon kulkevan kohti tulevaa. Vastaavasti vasemmalle suunnattu katse tulkitaan menneisyyden muisteluksi.

Kolmas asia, jonka Saarva mainitsee Disney Companyn käyttämänä työkaluna, on silhuettien piirtäminen. Kun hahmon piirtää kuin varjokuvana, sivultapäin kuvattuna, on pakko keskittyä liikkeen ja asentojen yksinkertaisuuteen sekä selkeyteen, jotta katsojalle on selvää, mitä hahmo tekee ja tuntee. Saarvan mukaan saman ajatuksen voi siirtää teatteriin. Lavalla horisontaalinen liike on voimakkaampi tapa kuvata suuntaa, kuin liike syvyys suunnassa. Kun pohditaan kehoa silhuettina, pitää tällöin liikettä selkiyttää samalla periaatteella kuin animaatiossa.

Toissijainen liike

Disney Companyn animoijat havaitsivat, että pääsääntöisen tunnetta ja tekoa kuvaavan liikkeen lisäksi, hahmolle on hyvä luoda jokin toinen tekoa tukeva liike. Tämä tuo lisää syvyyttä hahmoon, eikä liike jää yksipuoliseksi. Jos pääsääntöinen liike on esimerkiksi hahmon itku, voi itkemisen seuraksi tuoda tukevan toissijaisen liikkeen, joka on kyynelten pyyhkiminen. Samanlainen toissijaisen liikkeen ajatus olisi hyödyllinen myös nukketatterissa.

Koen, että varsinkin, jos nukettamista ei ole tarkkaan koreografisoitu, voi toissijainen liike tuoda nukkeen syvyyttä, mutta myös turvaa nukettajalle mahdollisiin ”tyhjiin kohtiin”. Kun ei tiedä, mitä tehdä, voi mukaan ottaa toissijaisen liikkeen. Toissijainen liike voi olla myös nuken toistuva maneer, mikäli se vahvistaa nuken tunnetilaa tai tekoa.

Ennakointi

Saarva puhuu opinnäytetyössään ennakoinnista, joka luo katsojalle odotuksia siitä, mitä hahmo on seuraavaksi tekemässä. Ennakointi tarkoittaa tekoja, jotka tapahtuvat ennen varsinaista tekoa. Siihen sisältyy vastaliike ja fokus, joita käsiteltiin edellisessä kappaleessa sekä niiden lisäksi hahmon reaktiot. Saarva käyttää esimerkkinä ennen tuolille istumista tapahtuvia asioita. Kaikki tarpeesta istua, tuolin löytämiseen ja siihen reagoimiseen sekä ennen istumista tehtyyn vastaliikkeeseen sisältyvät ennakointiin.

Koen, että ennakointi-termin tuominen nukettamiseen tuo lisää painoa ennen varsinaista tekoa tapahtuvaan toimintaan. Saarva kertoo, että teon johtaessakin odotuksen vastaiseen lopputulokseen, katsoja yllättyy tapahtuneesta. Se voi olla mahtava työkalu juuri katsojan yllättämisessä. Mitä, jos juuri pedattu teko ei tapahdukaan? Jos esimerkiksi

tuolille istuessa hahmo ei istukkaan, vaan nouseekin juuri kumarruttuaan ylös kuin muistetaan äkillisesti jotain tärkeää? Ajatus on yllättävä ja katsojalle herää kiinnostus siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu.

4 KÄYTÄNNÖN TYÖTAVAT

4.1 Nukketeatterin yleisen tekniikan opiskelu

Osallistumillani nukketeatterin alkeiskursseilla, olemme aloittaneet nukkeihin tutustumisen eri tyyllilajien nukeilla tai objekteilla. Kurssin aloituksen tarkoituksena on innostaa osallistujia sekä saada ideoita siitä, miten monipuolista nukketeatteri onkaan. Tämän jälkeen voidaan siirtyä tekniikan opiskeluun harjoitusnukkeilla.

Kumpikin tapa, tyyllilajeihin tutustuminen sekä objekteilla aloittaminen, on toiminut, mutta johtanut erilaiseen lopputulokseen. Mikäli opiskelija saa kokeilla nukkeja eri tyyllilajeista, hän saattaa innostua jostain tietyn tyyppisestä nukkesta ja haluta syventää osaamistaan. Toinen tapa, objektien hyödyntäminen, johtaa mielestäni kokeilevampaan sekä inspiroivampaan tutustumistapaan. Opiskelijat voivat esimerkiksi tuoda tunnille kotoaan esineitä, joille on tarkoitus löytää yllättäviä käyttötapoja. Lompakko voi muuttua lavalla kirjaksi, linnuksi tai tuhkakupiksi. Tämä on loistava tapa aloittaa erityisesti objekti- ja hybriditeatterikurssi, sillä se alustaa koko kurssin sisältöä. Tietenkään tavat eivät sulje toisiaan pois. Ryhmälle on mahdollista esitellä eri tyyllilajien nukkeja, jonka jälkeen siirrytään rajaamaan kurssin tyyllilaji objekti- ja hybriditeatteriin.

4.1.1 Harjoitusnukke

Tekniikkaopiskelu kannattaa aloittaa mahdollisimman neutraaleilla nukeilla. Nuket voi tehdä yksinkertaisista kepeistä ja päästä, joka voi olla esimerkiksi tennispallo kuten Ari Ahlhommin Taideakatemian ensimmäisen vuoden nukkenkäsittelykurssilla (2017). Neutraalin harjoitusnukkeen tulisi palvella kurssin tarkoitusta. Esimerkiksi jos kurssi on spesifimpää tekniikkaa, kuten sorminukketeatteria, voi kurssin aloittaa ilman nukkeja, pelkästään käsiharjoitteilla. Nukketeatterin alkeiskurssilla, jossa perehdytään yleistekniikkaan, kannattaa kuitenkin tekniikkaopiskelu aloittaa neutraaleilla harjoitusnukkeilla. Kun nukke on itsessään mahdollisimman neutraali, pitää liikkeitä liioitella sekä selkiyttää. Tämä antaa hyvän pohjan tekniikkaopiskelulle. Kepeistä tehtyjen nukkien haasteena on hahmottaa, missä nukken keho kulkee, mikäli raajat ovat samankaltaisia, eli kädet sekä jalat

samanlaisia keppejä ja irtonaisia toisistaan. Kun nukettaja opettelee tekniikkaa, on haastavaa yrittää myös hahmottaa nukan kehoa.

Paras tapa selkiyttää alkuharjoitteita onkin luoda nukke, jossa tekniikka näkyy mahdollisimman selkeästi, mutta samalla keho on ymmärrettävä ja yksinkertainen. Omien opintojeni alussa tällainen nukke olisi ollut tarpeellinen ja uskon, että moni kurssikaverini olisi myös hyötynyt sellaisesta. Esimerkiksi Finn Caldwell'in ja Toby Olié:n perustama nukketheateriryhmä Gyre & Gimble järjestää nukenkäsittelyn työpajoja yksinkertaisella paperinukella. Gyre & Gimblen nukke on suuri, neutraali ja selkeä paperista koottu ihmisen muotoinen kevyt hahmo vailla kasvoja. Tekniikka näkyy selkeästi ja liikkeet tulee tehdä suuresti ja tarkasti. Paperi on kevyttä, minkä takia nukettaja ei väsy sen painoon ja painon illuusio pitää siirtää nukkeen itse, se ei automaattisesti tee esimerkiksi vastaliikkeitä.

4.1.2 Tekniikkaharjoitteet

Kiven heitto

Opiskelijat jaetaan noin kolmen hengen ryhmiin. Tarkoituksena on maassa olevan kiven heittäminen mahdollisimman kauas. Harjoite aloitetaan tutkimalla tekoa oman kehon avulla. Mitä eri ruumiinosille tapahtuu kiven nostossa? Entä heittämisessä? Oman kehon liikkeiden tutkimisen jälkeen lähdetään siirtämään liike nukkeen. Kaksi-kolme ryhmäläistä nukettaa ja yksi tarkkailee ja ohjaa. Tarkoitus on hyödyntää teknisiä työkaluja ja havainnoida oman kehon liikkeiden kautta, miten nukan liikkeestä saa mahdollisimman toimivan. Tehtävän lopuksi kurssilaiset näyttävät toisilleen heitot ja kommentoivat, mitä nukketheaterin teknisiä työkaluja heitossa oli ja mitä siitä uupui (Ari Ahlholmin nukenkäsittelykurssi 2017).

Teko, reaktio

Ryhmällä (noin 3 henkeä) on kymmenen minuuttia aikaa valmistella seuraava tapahtuma esitettäväksi luokalle: Nukke kävelee sisään, etsii jotain, löytää sen ja on iloinen, kävelee pois. Kaikki ryhmäläiset voivat toimia nukettajina, tai mikäli kaikkia ei tarvita nukettamiseen, voi yksi ohjata nukettajia. Tämän jälkeen kurssilaiset kommentoivat esitystä samoin kuin yllä olevassa esimerkkiharjoitteessa. (Engler & Fijan 1973, 92–93)

4.2 Nukketeatterikurssin esityksellisyys

Nukketeatteri on esittävää taidetta, joten onnistunut peruskurssi tähtää jatkuvasti kohti esityksellisyttä. Esityksellisyyden kasvattaminen kurssin aikana, kasvattaa myös osallistujien rohkeutta olla lavalla.

Puolan AST:lla ollessani esiinnyimme eri kursseilla päivittäin ja useimmiten yksin luokan edessä. Vaikka esiintyminen jännitti joka kerta, siihen tottui, eikä pian mikään tuntunut liian ylitsepääsemättömältä esittää. Koin jännittäjänä kokemuksen hyvin arvokkaana suhteessa omaan taiteelliseen kasvuuni. Ymmärsin todella, ettei jännittäminen estä tekemistä, vaan siitä voi jopa oppia nauttimaan. Nukketeatterikurssilla, riippuen kurssin pituudesta, esiintyjyyttä tulee kasvattaa pikkuhiljaa, jotta pelko esittämisestä ei kasva liian suureksi. Esiintyminen on hauskaa ja vaatimustason ollessa kohdillaan ja palautteen ollessa positiivisesti sävyttynyttä, onnistumisen tunne seuraa lavalla oloa huolimatta siitä, sujuiko esitys kuten odotettua.

4.2.1 Mikä on etydi?

Etydillä tarkoitetaan pientä esitystä, yleensä noin 5–15 minuutin pituista kokonaisuutta, johon kuuluu dramaturgisesti ajateltu ja teknisesti hyvin toteutettu tarina, sekä usein myös yksinkertaista valo- ja/tai äänitekniikkaa.

Etydi ei ole yleisesti Suomen teatterikentällä käytetty termi, enkä ole törmännyt kyseiseen työtapaan ainakaan samoissa määrin tai samalla tavalla käytettynä kuin Puolassa. Suomessa vertaisin etydi-sanaa sanaan performanssi. Olemme aikaisemmin tehneet Suomessa harjoituksina pieniä performansseja, joiden materiaalista osa päätyi tekemäämme esitykseen. Performanssi materiaalin tekotapana ohjaa kuitenkin mielestäni erilaiseen esiintyjyyteen kuin etydi. Siinä ei ole samanlaista draamallisuutta, eikä sitä usein muokata eteenpäin.

Toinen etydiin verrattava sana olisi demo. Demolla tarkoitetaan kuitenkin enemmän jonkin kurssin päätteeksi tehtyä esitystä kuin esitelmää opitusta, tai sitten sana tarkoittaa suuremman esityksen valmistelemiseksi tehtyä pienempää esitystä. Demosta voi johtaa myös sanan demotus, joka tarkoittaa kokeilua tai testaamista. Demotuksesta puhutaan erityisesti kun demosta on tarkoitus luoda jokin suurempi ja valmiimpi teos ja kokeilla

demon avulla, miten esityksen elementit toimivat esitettäessä, esimerkiksi miten yleisö reagoi niihin.

Etydi on työväline tehdä suurempi kokonaisuus, näyttö jostain pienemmästä oppimisalueesta ja tapa kehittyä teknisesti sekä esiintyjänä. Etydi hiotaan aina siistiin muotoon ja sitä voidaan hioa useampaan kertaan. Etydejä tehdään yksin tai ryhmässä ja ne esitetään vertaisille sekä opettajalle, jotka kommentoivat etydiä. Mitä he ymmärsivät, mikä toimi ja mikä ei toiminut? Vertaisten ja opettajien palautteen kautta etydiä hiotaan eteenpäin kunnes se on valmiissa siistissä muodossa, joka on teknisesti sekä dramaturgisesti hyvin toteutettu pienoisesitys. Valmiista etydeistä voi luoda kokonaisuuksia ja niitä voi käyttää esimerkiksi kohtauksina suuremmassa esityksessä.

4.2.2 Etydityöskentely

Etydit kannattaa tehdä pienryhmissä (noin neljä henkeä) ja antaa tekijöille jokin otsikko, joka toimii esityksen teemana. Ryhmäläisten tulee luoda lyhyelle esitykselle dramaturgia ja toteuttaa se opittuja teknisiä työkaluja käyttäen mahdollisimman hyvin. Esimerkiksi AST:lla sorminukketeatterin opettaja Aleksandra Pejczin kurssilla aloitimme etydityöskentelyn etydillä, jonka otsikkona oli ”jotain pelottavaa”. Koin uuteen ryhmään tullessa etydien tekemisen erityisen ryhmäyttäväksi kokemukseksi ja ryhmässämme oli myös muita opiskelijoita, jotka eivät olleet tehneet töitä yhdessä aikaisemmin. Etydit tehtiin kurssin ulkopuolisella ajalla, joten vapaamuotoisessa tapaamisessa työskentely oli rentoa sekä juuri sellaista kuin ryhmä itse siitä teki. Tällainen vapaamuotoinen etydityöskentely vie usein enemmän aikaa kuin nopeasti tunnilla aikarajojen puitteissa tehty etydi. Etydi on kuitenkin tarkoitus hioa valmiiseen muotoon, josta saa seuraavalla tunnilla palautetta opiskelijoilta sekä opettajalta. Tarkoitus on tehdä parhaansa ja kun ei pysty parempaan, muiden palaute vie kohti seuraavaa askelta.

Toimisiko omatoiminen etydityöskentely myös suomalaisissa kouluissa? Riippuu toki kurssille asetetusta vaatimustasosta. On eri asia vaatia koulun ulkopuolisten tehtävien toteuttamista koulussa, johon ollaan haettu lähtökohtaisesti nukketeatterin takia kuin koulussa, jossa opiskelijat ovat tulleet ylimääräiselle kurssille pitämään hauskaa ja harrastamaan. Tunnin käyttäminen kommentointiin ja esityksen parantamiseen on kuitenkin tehokkain tapa oppia, enkä usko, että itsenäinen työskentely koetaan puurtamiseksi tai tylsäksi. Kurssilaisilla voi olla hauskaan, kun he voivat luoda keskenään jotain valmista ja harkittua näytettäväksi muille seuraavalle kerralle, eikä etydi ole raapaistu nopeasti

kasaan kesken tunnin. Positiivisella vireellä luotu vaatimustaso, joka on asetettu opiskelijan taitotasoon, antaa sopivan haasteen, jossa on mahdollista onnistua ja innostua.

Esimerkkiharjoitteita etydiin tekemiseen

1. Varastaminen

Jakautukaa neljän hengen ryhmiin. Jokaisen ryhmän tavoitteena on tehdä etydi eli n. 5–7 minuutin esitys, aiheena on varastaminen ainoastaan käsiä käyttäen.

2. Taikatemppu

Tehkää pareittain etydi kahdella neutraalilla harjoitusnukella, jonka otsikkona on taikatemppu. Yksinkertaista valo- ja/tai äänitekniikkaa saa hyödyntää.

4.2.3 Vertaispalaute

Vertaispalautteenanto on nukketeatterissa yleisesti käytetty tapa parantaa esityksiä. Se myös opettaa toisia opiskelijoita paremmiksi palautteenantajiksi sekä paremmiksi esityksen analysoijiksi. Vertaispalautteenanto liittyy myös vahvasti etydityöskentelyyn, sillä etydejä on tarkoitus viedä eteenpäin juuri palautteen kautta. Vertaispalautteen antaminen opiskelijalta opiskelijalle on todella arvokasta. Se opettaa palautteen antamista sekä vastaanottamista. Näin siitä hyötyy sekä vastaanottaja että antaja. Paranneltavien ja jo mainioiden osa-alueiden havainnointi antaa palautteenantajalle suuntaa myös omiin teoksiinsa. Kaiken lisäksi vertaispalautteenannosta puuttuu vahvempi hierarkia-asetelma, joka voi joskus vaikuttaa negatiivisesti palautteen avoimeen vastaanottamiseen.

Pyydämme Taideakatemiassa usein opiskelukavereitamme katsomaan keskeneräisiä töitämme. He toimivat ulkopuolisina silminä, mutta samanaikaisesti vertaisina, koska he ovat ainakin suurin piirtein samanlaisessa tilanteessa omien opintojensa kannalta. Opettajamme rohkaisevat myös esitystilanteiden jälkeen vertaispalautteen antamiseen. Mitä näimme? Mikä oli selkeää? Mitä et ymmärtänyt? Mitä teknisiä tai esityksellisiä elementtejä teoksessa kannattaa tarkentaa? Opettajan on tärkeää kannustaa opiskelijoita

vertaispalautteenantamiseen ja ohjata sitä oikeaan suuntaan. Mikäli opiskelija antaa vertaisilleen palautetta liian negatiivisävytteisellä tavalla tai keskittyy aina samoihin osalualueisiin, voi opettaja kysyä tältä kysymyksiä, jotka vievät havainnointia ja palautteenantoa toiseen suuntaan. Mikä esityksessä toimi? Entä vastaliikkeet, käytettiinkö niitä esityksessä? Engler ja Fijan kirjoittavat kirjassaan *Making Puppets Come Alive – How To Learn And Teach Hand Puppetry* (1973, 156) rakentavasta palautteenannosta. Palautteenannon hetkellä Engler ja Fijan kysyvät opiskelijoiltaan kysymyksen: ”Sanokaa ensin, mikä on hyvää ja sen jälkeen, mitä voi parantaa”. Kysymyksen muotoilutapa muistuttaa esityksen monimuotoisuudesta. Liian usein palautteen anto siirtyy suoraan vikoihin ja unohtaa esityksen hyvät puolet.

Myös vaihtokoulussani AST:lla annoimme toisillemme jatkuvasti vertaispalautetta. Esityksen jälkeen kuka tahansa sai kommentoida näkemäänsä tai opettaja valitsi jonkun oppilaan antamaan palautetta esityksen alusta loppuun. Palautteen antamisen jälkeen, jota tietysti lisäsi opettajan tarkka palaute, opiskelijat saivat parantaa esitystään seuraavalle kerralle. Joskus, jos opiskelija koki, että vertainen oli parempi, vaikka tekniikassa, hän pyysi tätä jäämään harjoittelemaan kanssaan ja antamaan palautetta harjoitusten aikana. Joskus kun vertaisarvioija ei ollut tarpeeksi suora harjoitusten aikana ja esiintyjä sai rakentavaa palautetta samoista asioista seuraavan esiintymisen aikana, kääntyi esiintyjä vertaispalautteen antajan puoleen kertoen, että tämän olisi pitänyt olla tarkempi sekä rehellisempi harjoituksissa. Suoraa palautetta siis arvostettiin ja se oli tervetullutta auttamaan esityksen tekemisessä. Esitystä ei yhdistetty itse tekijään ja hänen identiteettiinsä, vaan se oli erillinen tuotos.

Esityksen muokkaaminen ulkopuolisten silmien antaman palautteen avulla antaa ymmärrystä sille, ettei esitys ole koskaan täysin valmis. Sitä voi aina parantaa. Huonosti onnistunut esitys ei ole maailmanloppu, eikä se määritä tekijää vaan itse esitystä. Tilaa kehitykselle löytyy aina.

4.3 Äänenkäyttö alkeiskursseilla

Ishmael Falke puhuu kirjassaan *Carrots, Sticks and a Black Box* (101–102) äänenkäytöstä nukketheaterissa. Hän kertoo, että nuken ääntely tai puhe voi tuoda esitykseen lisää tasoja. Hän lisää, että äänen kanssa kannattaa kuitenkin olla varovainen, ettei nukesta tule pelkkä puhuva pää, jolloin osa kehon liikkeistä ja näin ollen ilmaisusta jää pois. Myös Engler ja Fijan ovat kirjassaan *Making Puppets Come Alive -How To Learn And Teach*

Hand Puppetry (1973, 88) samaa mieltä äänenkäytön vaaroista. Kirjoittajien mukaan nukken ei pitäisi oppia puhumaan ennen kuin hän on oppinut liikkumaan kunnolla”. Yhdenkään nukketeatteritaiteilijan ei tulisi tukeutua repliikkeihin ja ajatuksella mietitty ja harjoiteltu nukettaminen avautuu kaikille, jopa kuuroille.

Usein nukketeatterin alkeiskursseilla puhetta ja äänteitä ei juurikaan opeteta ja monien harjoitteiden tehtävänannoissa sanotaankin suoraan, ettei harjoitteessa tehtävä esitys saa sisältää puhetta lainkaan. Asia on näin juuri Falken mainitseman liikkeellisen ilmaisullisuuden tärkeyden takia. Varsinkin alussa, kun kehon liikkeitä harjoitellaan, ei ääni voi viedä huomiota tekniikalta. Ääni muuttuu myös merkityksettömäksi, mikäli sitä käytetään liikaa. Äänenkäytön kanssa tulee siis olla varovainen. Sitä ei mielestäni kannata kokonaan kieltää, mutta mikäli ääntely on todella runsasta ja pienentää liikettä, kannattaa puhetta tai äänteitä vähentää tai jättää ne kokonaan pois. Ilman ääntä luodut tarinat harjoittavat nukettajan kykyä nukettaa selkeästi, kun kaiken pitää tulla ilmi nukken liikkeistä. Joskus kuitenkin hengähdykset tai pienet äännähdykset voivat helpottaa nukken liikkeiden hahmottamista, jolloin ne ovat todella tervetulleita.

5 KURSSIN LOPETUS

5.1 Lopun esityksellisyys

Nukketeatterikurssin tullessa päätökseen, tulee opettajan tehdä päätös siitä, pidetäänkö kurssin päätteeksi esitys opitusta. Miten paljon kurssi painottuu itse prosessiin ja miten paljon tulokseen? Nukketeatterin alkeiskurssilla painotuksen tulee olla oppimisessa sekä innostuksen herättämisessä. Mikäli kurssi kuitenkin on pidempi kokonaisuus, esimerkiksi puoli vuotta kestävä kerran tai useamman kerran viikossa toistuva opetuskokonaisuus, prosessin aikana on hyvin aikaa sekä oppimiselle että esityksen tekemiselle.

Joskus pieni paine esityksen saapumisesta voi tuoda opiskelijalle lisää motivaatiota pe-rehtyä harjoitteluun, mutta mikäli paine kasvaa liian suureksi, se voi hämätä opiskelijaa opiskelemasta uutta, jolloin esityksen siistimisestä tulee tärkeintä. Usein esitykseen keskittyessä, tekniikan hiominen unohtuu, jolloin mietitään esitystä ainoastaan katsojan näkökulmasta. Tämä näkökulma on tietysti hyvä esityksen kannalta, muttei se vahvista itse opiskelijan teknistä osaamista.

Aloittelijoiden lyhyemmällä nukketeatterikursseilla tekniikan opetteluun kuluu niin paljon aikaa, että lopun suurempi esitys kannattaa jättää kokonaan pois. Kuitenkin kurssilaisten kesken järjestetty kevyt esityksellinen lopetus tuo tunteen siitä, että on tehty jotakin valmista, joka on päässyt hiotumpaan muotoon. Lopussa voisi näyttää esimerkiksi muutama otteeseen paranneltu etydi, jota opiskelijat ovat tukeneet yksinkertaisella valo- ja äänitekniikalla.

Kun esittää opitun vertaisilleen, ei tarvitse huolehtia siitä, tietävätkö katsojat kunnolla esityksen kontekstin tai vaikka sen, miten paljon esitystä oli harjoiteltu etukäteen.

Osallistuin vuonna 2019 Taideakatemiassa soolotyön kurssille, jossa aikaa soolon harjoitteluun oli vain muutamia tunteja. Yhtäkkiä kurssia olikin markkinoitu Facebookissa julkisesti koko kurssin demona ja kokemus muutaman tunnin harjoittelun jälkeen oli hätkäyttävä. Halusimme tekijöinä, että tapahtumakuvauksessa kerrottaisiin kontekstista, jossa esitykset oltiin tehty. Muuten yleisö ei ymmärtäisi, ettemme olleet harjoitelleet pitkään esityksiämme, vaan että tekotapa on ollut pikainen ja spontaani. Pyysimme opettajaa lisäämään tapahtumaan lisäinfoa harjoittelusta, jonka jälkeen esittämisessä ei ollut enää ongelmaa. Mikäli esitykset olisivat esitetty luokan kesken, tällaista asiaa ei olisi

tarvinnut miettiä lainkaan. Kaikki olisivat olleet samassa tilanteessa ja ymmärtäneet esitystä edeltäneen prosessin.

Esityksen katsojakuntaa voi rajata myös pienempään joukkoon. Lopun näytökseen voi kutsua kurssilaisten lähimmät ystävät ja perheen tai mikäli tämä on liikaa, voidaan esimerkiksi sopia, että jokainen kurssilainen saa tuoda yhden katsojan mukanaan esitykseen.

5.2 Henkinen ja fyysinen purku

Henkinen ja fyysinen purku antavat päätöksen kurssille niin henkisesti kuin fyysisesti. Henkinen purku sisältää jokaisen työryhmäläisen kuulemista liittyen prosessin kulkuun. Se on kuin loppurefleksio tapahtuneesta. Mikä toimi, mikä jäi häiritsemään? Purussa keskustellaan myös kurssin mahdollisista konflikteista sekä kaikesta, mikä voisi jäädä kurssin jälkeen kaihtamaan mieltä. Kurssi tulisi nyt jättää henkisesti taakse ja on aika siirtyä eteenpäin. Usein kurssin päätös voi olla henkisesti raskasta kun yhdessä olleet ihmiset eivät tule näkemään toisiaan mahdollisesti samalla joukolla enää koskaan. Tunne lopetuksesta voi olla samaan aikaan monisyinen, esimerkiksi helpottunut mutta samaan aikaan surullinen.

Fyysinen purku sisältää kaiken kurssin aikana tilaan tuodun ja rakennetun siivoamisen. Pinnat puhdistetaan ja tuotokset kerätään pois. Fyysinen purku on samalla kuin rituaalinen lopetus, johon on hyvä osallistaa koko työryhmä. Usein fyysisessä purussa mieliin nousee myös paljon muistoja prosessin varrelta.

Purkuun kannattaa varata kurssisuunnitelmasta kunnolla aikaa, esimerkiksi kokonainen ilta, josta osa voi olla vapaamuotoista ajanviettoa. Kevään 2021 Klassillisessa lukiossa luokkalaiseni Karoliina Illin kanssa järjestämällemme nukketheaterikurssilla, aiomme käyttää kokonaisen kurssikerran viimeisten palautteiden antoon sekä kurssin purkuun. Purku tulee sisältämään pientä opettajien palautteenantoa ja henkisen sekä fyysisen purun. Jotkut kurssit tarvitsevat fyysiselle purulle kokonaisen päivän, mikäli tilaa on muokattu kurssin järjestämistä varten. Fyysisen purun voi myös suorittaa ilman kurssilaisia, ainoastaan opettajien kesken.

6 LOPUKSI

Opinnäytetyöni pohtii alkeistason nukketeatterikurssin tärkeitä pedagogisia valintoja liittyen kurssin puitteisiin, nukketeatterin teoriaan sekä kurssin käytännön toteutukseen. Hyvä nukketeatterikurssi on sekä opettava että innostava, ja tutkin kirjoitukseni pedagogisia valintoja näiden tavoitteiden näkökulmasta. Olen käsitellyt aihetta omien kokemusteni pohjalta nukketeatterin opiskelijana ja käyttänyt tekstissäni lähteenä pedagogisia kirjoituksia sekä nukketeatterin ammattilaisten kirjoittamia tekstejä.

Kurssin puitteisiin sisältyy ryhmäyttäminen, innostaminen sekä motivointi. Ryhmäprosessin vaiheet ovat muodostumisvaihe, kuohuntavaihe, yhdenmukaisuusvaihe sekä suoritusvaihe. Hyvin toimiva ryhmä tukee oppimista ja vahvistaa kuuluvuuden sekä hyväksyvyyden tunnetta itseä ja muita ryhmäläisiä kohtaan. Ryhmä tulee tutustuttaa ja näin ollen myös innostaa nukketeatterin maailmaan esittelemällä heille laadukasta nukketeatteria esityksen tai videoiden muodossa. On tärkeää, että taidemuotoa on kokenut oma-kohtaisesti, jotta tietää mitä ollaan tekemässä. Opettajan tärkeimpiä tehtäviä on opiskelijan motivointi. Opettajan tulee asettaa kurssille sopiva vaatimustaso, jolloin opiskelija saa onnistumisen kokemuksia. Koska tavoitteena on pitää intoa yllä, tulee palautteenannon sekä kurssin ilmapiirin olla positiivinen.

Nukketeatterin teoriaan sisältyy nukketeatterin konteksti sekä teknisten työkalujen termistö. Millaiseen kontekstiin nukketeatteri asettuu historiallisesti maailmalla? Entä Suomessa? Millaisia ovat nukketeatterin eri tyylilajit ja mitä tyylilajia alkeiskurssilla harjoitellaan? Tekninen termistö auttaa opiskelijaa hahmottamaan nukettamisessa tehtyjä liikkeitä ja hyvä tekninen osaaminen on nukketeatterin tärkein ydin. Siksi alkeiskurssilla asiat aloitetaan opettelemalla perustason tekniset työkalut. Mukaan voi ottaa myös muita käsitteitä, mikäli ne helpottavat nukettamisen hahmottamista ja harjoittelua.

Käytännön toteutukseen sisältyy tekniikan sekä esityksellisyyden harjoittelu. Tarkoitus on aloittaa yksinkertaisista harjoitteista mahdollisimman neutraalilla ja helposti hahmotettavalla nukella. Alkuharjoitteita ovat hengittäminen sekä kävely, josta pikkuhiljaa voidaan siirtyä kohti perustoimintoja, kuten istumista ja hyppäämistä. Esityksellisyyden harjoittelussa paras työkalu on etydityöskentely. Sen avulla voidaan kehittää teknistä sekä taiteellista osaamista samanaikaisesti, samalla ryhmäyttäen sekä rohkaisten omaan tekemiseen ja ajattelemiseen. Vertaispalautteen antaminen kehittää sekä antajaa että vastaanottajaa ja se on mahtava tapa kehittyä katselijana sekä tekijänä vailla hierarkkista

asetelmaa. Äänenkäytön kanssa kannattaa olla alkeiskurssilla varovainen, ettei se haittaa liikkeellistä oppimista.

Kurssin lopussa tulee pohtia, tukeeko lopun esitys oppimisessa ja antaa siistin lopetuksen kurssille, mutta joskus se voi viedä pois oppimisen ilosta ja ajasta. Vertaisilleen esittäminen kurssin sisällä on hyvä idea, jotta kurssi saa päätöksen ja on esitetty jotain valmista. Henkinen ja fyysinen purku ovat lopetuksen tärkeitä osia. Henkinen purku on loppurefleksio siitä, mitä on tehty ja onko mahdollisesti joku jäänyt vaivaamaan. Purussa sananmukaisesti puretaan aiheet, jotta kurssin voi jättää taakse hyvillä mielin. Fyysinen purku on kurssin mahdollisten tarvikkeiden tai muun fyysisen asian purkua. Tämä on hyvä tehdä ryhmän kesken, jotta tunne yhteisestä päätöksestä saadaan konkreettisesti luotua.

Toivon, että nukketeatterin ammattilainen tai opiskelija saa opinnäytetyöstäni työkaluja sekä pohtimisen aihetta nukketeatterikurssin kokoamiseen. Lisäksi toivon, että nukketeatteriinkin mahdollisesti ensi kertaa tai ensimmäisiä kertoja törmänneen mieli avartuu tämän hienon taiteenlajin suhteen.

LÄHTEET

Aalto, K.; Chime, K.; Heino, J.; Kivistö, T.; Niskanen, A.; Parkkonen, O. & Pitkänen, M. 2010. Tikkurilan lukiolaisten ryhmäyttäminen 2009. Opinnäytetyö. Hoitotyön koulutusohjelma. Tikkurila: Laurea-ammattikorkeakoulu. Julkaisun pysyvä osoite: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201005057898>.

Aho, I. & Yliannala-Peltola, M. 2020. Positiivisen pedagogiikan kultajyviä. Opinnäytetyö. SeAMK Sosiaali- ja terveysala. Seinäjoki: Seinäjoen Ammattikorkeakoulu. Julkaisun pysyvä osoite: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202005087878>.

Ameo MAST -ryhmäyttämisosopas 2018. Osoitteessa: <https://ameo.fi/wp-content/uploads/2018/02/Ryhmayttamisopas.pdf>. Viitattu 24.1.2021.

Best shadow puppets ever 2013. https://www.youtube.com/watch?v=5x9cq_EPM9s. Viitattu 24.1.2021.

Engler, L. & Fijan, C. 1973. Making Puppets Come Alive – How To Learn And Teach Hand Puppetry. Mineola. New York. Dover Publications, Inc.

Flowers, C. & Fortney, A. 1983. Puppets Methods And Materials. Worcester, Massachusetts U.S.A.: Davis Publications, Inc.

Falke, I. 2011. Carrots, Sticks and a Black Box. Turku: Sixfingers Theater 2011.

Figura Theatre – Sense of beauty 2010. https://www.youtube.com/watch?v=3vm20L0NVHg&list=PL7sFkLj6QFxFjAJ2zLUye_-p5242FjggX&index=19. Viitattu 22.3.2021.

Gyre & Gimble Masterclass: Bringing a Puppet to Life 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=vXT3gPef8zo>. Viitattu 24.1.2021.

Gyre & Gimble n. D. About us. Osoitteessa: <http://www.gyreandgimble.com/about/>. Viitattu 14.12.2020.

Hachioji Kuruma Ningyo - Títeres rodantes de Japón 2008. <https://www.youtube.com/watch?v=GI0PwD8F4Nw>. Viitattu 24.1.2021.

Mummenschanz - You & Me 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=UfZUFswYGCI>. Viitattu 24.1.2021.

Neville Tranter – Underdog Dance With Death 2010 <https://www.youtube.com/watch?v=tJ0wkSErIUg>. Viitattu 24.1.2021.

Rokainen, J. 2017. Pienryhmän dynamiikka ja roolit Poliisiammattikorkeakoulussa. Opinnäytetyö. Poliisi. Poliisiammattikorkeakoulu. Julkaisun pysyvä osoite: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2017103016403>.

Speaight, G. 2017. Types Of Puppets. Osoitteessa: <https://www.britannica.com/art/puppetry/Types-of-puppets>. Viitattu 24.1.2021.

Saarva, A. 2015. Animaation 12 perusperiaatetta – työkaluja nukenkäsittelijälle. Opinnäytetyö. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Julkaisun pysyvä osoite: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015100815242>.

Tawast, M. Suomalaisen nukketatterin historiaa. Osoitteessa: <http://www.unima.fi/p/suomalaisen-nukketeatterin-historiaa.html>. Viitattu 24.1.2021

Muntola, A. 2011. Animoinnin perusteet nykypäivän animaatiossa. Opinnäytetyö. Viestinnän koulutusohjelma. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Julkaisun pysyvä osoite: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201105137701>.

Thang Long Water Puppets 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=eYP0gd2uEaQ>. Viitattu 24.1.2021.

The XYZ Show Sn14 Ep12 | Full Show 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=3-haPzFY3H0>. Viitattu 22.3.2021.

Turun AMK, Taideakatemia 2017–2021 nukketatteriopinnot.

Puolan nukketatterin vaihto-opinnot Akademia Sztuk Teatralnych, AST 2019–2020.

Pejcz Aleksandra sorminukketatterikurssi Akademia Sztuk Teatralnych 2019–2020. Wrocław.

Gluch-Kluznik Agneta yleinen nukketatterikurssi, Akademia Sztuk Teatralnych 2019–2020. Wrocław.

Ahlholm Ari nukenkäsittelykurssi, Turun Taideakatemia 2017. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Wilén, B. 2016. Nukketatteria nuorille: työpajaohjaajan opas. Esittävä taide. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Julkaisun pysyvä osoite: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201604063909>.